

KONYA'DA UNUTULMAYAN BİR GELENEK “FENER ALAYI VE ŞİVLİLİK” ÜZERİNE

AN ENDURING TRADITION IN KONYA: “TORCHLIGHT PROCESSION AND ŞİVLİLİK”

Betül DEMİRELMA*

ÖZ: Hemen her toplumda görülen, toplumların temelini teşkil eden, toplumsal dayanışma ve bireyler arasında bağ kurarak birlikteliği sağlayan millî kimliğin oluşmasında büyük rol oynayan bayramların, törenlerin ve şenliklerin toplum hayatında önemli bir yeri vardır. İçerisinde çeşitli ritüelleri barındıran Nevruz’dan Hıdırellez’e, Ramazan Bayramı’ndan Kurban Bayramı’na, koç katımından ekin yolmaya, Aşure ve Şivlilik’e kadar belirli aylar içinde yer alan bu bayramlar, şenlikler büyük bir coşku ile kutlanarak pek çoğu gelenek hâline dönüştürülmüş, geçmişten günümüze çeşitli değişikliklere uğramış olsa bile Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu araştırmada içinde doğmuş olduğu toplumun değer yargılarının ve dinî değerlerinin bir arada görüldüğü Fener Alayı ve Şivlilik geleneği incelenmiştir. Konya’da sürdürülen Fener Alayı ve Şivlilik kutlamaları birlik ve beraberlik duygusunun pekiştirici gücünün hissedildiği geleneklerden biridir. Halkın kendi eğlencesini kendisinin oluşturduğu, özellikle çocukların bayram havası içinde kutladıkları ve kültürünün bir parçası hâline getirdiği görülmektedir. Bu çalışmayla Fener Alayı ve Şivlilik geleneğinin Türk kültürü ve kültür aktarımı açısından önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Fener Alayı ve Şivlilik’in her nesile hem değerler eğitiminin uygulamalı olarak verilmesi hem de kültürel mirasın diğer nesillere aktarımı açısından önemli bir gelenek olduğu ortaya konulmuştur. Çalışmada konuyla ilgili olarak Selçuk Üniversitesi Türk Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi’ndeki derleme çalışmalarından faydalanılmış ve metin içinde alıntı yapılan kısımların sonunda arşiv belgesi olduğunu belirtmek amacıyla (A)harfi ile başlayıp numara verilmiştir. Ayrıca günümüzdeki Şivlilik ve uygulama biçimlerini ortaya koymak amacıyla mülakat yöntemiyle derleme yapılmış ve kaynak başlıklar (KK) harfi ile gösterilerek numaralandırılmıştır. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci kısımda Fener Alayı ele alınmış, diğer kısımda ise Şivlilik konusuna değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Konya, Fener Alayı, Şivlilik geleneği, kültür, şenlik.

ABSTRACT: Holidays, ceremonies, and festivities, which exist in almost every society, play a major role in the formation of national identity, and form the basis of societies and provide social solidarity and unity by establishing bonds between individuals, have an important place in social life. These holidays and festivities, which take place in certain months and include various rituals, from Nowruz to Hıdırellez, from Eid al-Fitr to Eid al-Adha, from the mating of sheep to plucking crops to Ashura and Şivlilik, are celebrated with great enthusiasm and many of them have become traditions, and even though they have undergone various changes from the past to the present, these have become an inseparable part of Turkish culture. This research studies the Torchlight Procession and Şivlilik tradition, which examines how the moral and religious ideals

* Öğr. Gör. Dr.-Selçuk Üniversitesi Türk Dili Bölümü/Konya-bdemirelma@selcuk.edu.tr
(Orcid: 0000-0003-1320-577X)

of the culture in which it originated coexist. One of the customs in Konya where the strength of the feeling of unity and togetherness is felt is the Torchlight Procession and Şivlilik festivities. People are seen to produce their own entertainment, and kids in particular take pride in celebrating it in a festive manner and incorporating it into their culture. Our goal in conducting this study is to highlight the significance of the Şivlilik tradition and the Torchlight Procession for Turkish culture and its cultural transmission. It has been discovered that Şivlilik and Torchlight Procession are significant traditions in terms of passing down the cultural legacy to future generations and educating future generations about practical principles. The Selçuk University Turkish Folk Culture Application and Research Center has been used as reference in order to utilize compilation studies for the study, and to identify archival documents, numbers beginning with the letter (A) have been appended to the end of the parts which are quoted in the text. Furthermore, to unveil contemporary Şivlilik and its manifestations, an interview-based compilation has been conducted, and these subjects who have answered face-to-face interview questions have been denoted by the letter (KK) and numbered. The study consists of two parts. In the first part, Torchlight Procession was discussed, in the other part, the issue of Şivlilik was mentioned.

Keywords: Konya, Torchlight Procession, Şivlilik tradition, culture, festivity.

Giriş

Toplumların meydana geliş süreçlerinde toplumsal yapının oluşumuna katkısıyla birlikte onları diğerlerinden ayırt edici özellikleri olan ve aynı zamanda insanları bir arada tutan değerler oldukça önemlidir. Sosyal bir varlık olan insan bir toplumun veya topluluğun içerisinde diğer insanlarla birlikte bir uyum içinde yaşamak ister. İşbirliğinin de bu uyumun içinde yer alan insanların güven duydukları bir ortamda hem o toplumun bir parçası olarak temel ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılayabilmesi hem de değer kazanabilmesi için gerekli unsurların başında geldiği görülmektedir. Bireyler arasındaki bu uyumluluk, kurallara uymayla birlikte, verilen rolü başarıyla canlandırmayı ve yükümlülükleri yerine getirmeyi gerektirmektedir. Toplum tarafından oluşturulan geleneklere, değer yargılarına, alışkanlıklara ve inanca bağlı olarak oluşturulan kurallar o toplumu oluşturan kişilerin ortak bir kültüre, düşünüş ve davranış biçimine sahip olmalarını sağlamaktadır (Aça, 2021: 7). Toplumların kendilerine has olan aynı zamanda millî kimliklerinin ve karakterlerinin göstergesi olan değerlerin başında kültür gelmektedir. Millet, kültürünün varlığını onu oluşturan maddî ve manevî değerleri ile göstermektedir ve onlarla da var olmaya devam edecektir. Milletlerin kültürel yapısını soyut ve somut yönleriyle din, bilim, tarih, etnografya vb. oluştururken bir taraftan da yeni bir medeniyetin temelini meydana getirmektedir. Medeniyet kavramının yapısını oluşturan unsurların en başında da özgün kültür gelmektedir (Gönen, 2019: 575). Kültür, toplumu meydana getiren insanların yaşayış tarzlarında ve düşünce biçimlerinde, olaylar karşısındaki duygu ve heyecanlarında, eğlence yapılarında, dinde ve edebiyatta kendini göstermektedir (Özakpınar, 1999: 185). Kültürün günümüzde insanın bütün yapıp ettiklerinin yani her şeyin beslenme kültürü, barınma kültürü, eğlence kültürü vb. kültür kavramıyla ilişkilendirilebileceğini ifade eden

Mehmet Aça ayrıca temelde kültürün “maddî kültür” (somut kültür) ve “manevî kültür” (somut olmayan kültür) şeklinde ikiye ayrıldığını, sosyal hiyerarşilere bağlı olarak “ulusal kültür”, “halk kültürü”, “üst kültür”, “grup kültürü”, “alt kültür”, “popüler kültür” ve “kitle kültürü” gibi çeşitlere ayrıldığını belirtmektedir (2021: 2).

Haviland ve arkadaşlarına göre kültür, bireylerin hâl, tutum ve hareketleriyle ilgili bilgi vermekte aynı zamanda bu tutumlarda karşılığını bulan fikirler ve değer yargılarından oluşmaktadır. Ayrıca kültür o toplumu meydana getiren bireyler tarafından paylaşılmakta ve o toplumun bireylerince de anlaşılabilen hâl ve hareketler, tutumlar üretilmektedir (2008: 102). Haviland ve arkadaşlarının belirttiği gibi kültür paylaşılmaktadır ve kültür o toplumun üyelerinin ortaya koyduğu düşüncelerin, değer yargılarının ve davranışlarının kıstasıdır, aynı zamanda kişilerin davranış ve hareketlerini toplumun diğer üyeleri tarafından anlaşılmasını sağlayan ortak değerdir. Bireyler müşterek bir kültürü paylaştığı için belli durumlarda toplumun diğer bireyelerinin nasıl davranabileceklerini ve bu davranışlara verebilecekleri cevapları, karşılıkları tahmin edebilirler (2008: 104).

Kültürün içgüdüsel ve kalıtsal olmadığını ifade eden Güvenç, bireylerin doğdukları andan itibaren yaşantıları boyunca kazandıkları alışkanlıklar olduğunu belirtmektedir (1999: 101). Haviland ve arkadaşları da, Ralph Linton’un biyolojik bakımdan kalıtım yoluyla kültürün aktarılmayacağını ifade ettiğini, öğrenilir dediğini ve insanların “toplumsal kalıtımı” diye adlandırdığını belirtmekte, insanın kültürünü kendi kültürü bünyesinde büyürken öğrendiğini, aktardığını ifade etmektedirler (2008: 113). Bu da kalıplaşmış davranışlar olarak tanımlanan ritüellerin sahip olduğu önemi aklımıza getirmektedir. Ritüellerin en büyük etkilerden biri de toplumda canlandırıcı olmasıdır. Bununla birlikte geleneklerin devamının sağlanmasına, inançların, değer yargılarının, törelerin köklenmesine ve bir anlamda tazelenmesine yardım ederek toplumun tüm canlılığıyla ayakta kalmasını sağlama gibi bir işlevi de bulunmaktadır. Bayramlar toplum içindeki bütün fertlerin katılımıyla kutlanması gereken bir değerdir. Çobanoğlu, bu sebepten bayramların düzen bağını kurmak, bir arada olmak amacıyla fertlerin aynı değer yargıları etrafında eğitilmesini sağladığını, bu geleneksel ve kültürel değer yargılarının kuşaklar boyunca aktarılmasında önemli bir unsur olduğunu ifade etmektedir (2000: 51-59). Toplumun değer verdiği ve anlam yüklediği bayramların, özel günlerin, şenliklerin, törenlerin hep birlikte olunduğu müddetçe kuşaktan kuşağa aktarımı da sağlanacaktır.

Topluluk veya toplumlar tarafından oluşturulan ve ortak davranışları belirleyen normlar âdetlerden, törelerden, geleneklerden, göreneklerden, modadan ve teamüllerden oluşmaktadır (Aça, 2021: 8). Sweterlitsch, gelenekle ilgili olarak beklenen bir davranış ya da imzalanmış bir anlaşma ve kendi düzeni olan bir etkinlik gibi olduğunu ifade etmekte, tutumların ve hareketlerin geleneksel ve beklendiği şekliyle uygulanmasıdır, demektir. Yazılı olmayan kanun olarak görevi olduğu yönünde kabul gören

geleneklerin örf ve âdet olarak isimlendirildiği ve bazı örf ve âdetlerin, geleneklerin yazılı hukuk sisteminin parçası hâline de gelebildiği görülmektedir (2016: 121). Ayrıca Sweterlitsch geleneğin geniş bir içerikle insanların hâl, tutum ve davranış biçimlerini kapsadığını söylemekte ayrıca yine gelenekle ilgili olarak etnologların, geleneksel davranış biçimlerini insanların günlük alışlagelmiş düzenleri içinde yaşantılarından bir parça olarak değerlendirdiğini ifade etmektedir. Ayrıca halk bilimcilerin ise geleneğin halk inancı veya âdetlerin birer unsuru olarak ele alınması gerektiği yönünde düşündükleri görülmektedir derken bununla birlikte güncel halkbilim araştırmalarının, ulusal veya yaygın olarak uygulanmakta olan etnik gelenekleri ele almadığını, bu araştırmaların halkın bazı belli grupları tarafından sürdürülmekte olan gelenekleri toplayıp analiz etmek ile sınırlı olduğunu belirtmektedir (2016: 121).

Sweterlitsch, halkbilimcilerin gelenekleri takvim gelenekleri, geçiş törenleri gelenekleri, kayda değer toplumsal olaylar ile ilgili gelenekler ve halk inancı ile ilgili gelenekler olmak üzere dört ana kategoriye ayırdıklarını ifade etmektedir (2016: 121).

Zaman içinde teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte gelenek, görenek ve âdetlere bazı yenilikler eklense bile önemli olan o toplumun bireylerinin bu temel unsurların özünü değiştirmeden baki kalmasını sağlamasıdır. Günümüz Türk dünyasına bir kültür mirası olarak kalan bayramlar, şenlikler, törenler dinî ve millî inanıştan, o milletin ortak değerlerinden, onları ilgilendiren duygulardan, geleneklerden ve tabiattan doğmaktadır. Türk topluluklarında değişik adlarla anılan kutlamalardaki gelenekler, âdetler, inanışlar küçük farklılıklar arz etse de bayramlar ortak bir bütünlük göstermektedir. Bayramların temelini oluşturan bu gelenekler toplumları oluşturan insanları ortak bir noktada bir araya getirmekte ve birleştirmektedir. Bu çalışmada Konya'da hâlâ düzenli olarak kutlanan ve içinde pek çok ritüeli barındıran Fener Alayı ve Şivlilik Geleneği ele alınmıştır.

Konya'da öze bağlı kalmak suretiyle bugün hâlâ uygulanmaya devam eden pek çok gelenek bulunmaktadır. Konya'ya mahsus olan Fener Alayı ve Şivlilik bu geleneklerden bazılarıdır. Hicri takvime göre üç aylar olarak nitelendirilen Recep, Şaban ve Ramazan aylarının Müslüman Türklerin hayatında önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Bunlardan ilk ikisi "İlk Namaz" ve "Orta Namaz" diye adlandırılmaktadır. Recep ayının ilk perşembesi Regaib Kandili'nde Konya'da Şivlilik yani İlk Namaz büyük bir coşkuyla kutlanmaktadır. Art arda iki gün gerçekleştirilmekte olan Fener Alayı ve Şivlilik bir bütün olarak kabul görmekte ve birbirini tamamlamaktadır. Hem Fener Alayı hem de Şivlilik için gerek çocuklar gerekse yetişkinler ciddi ve özenli bir hazırlık içine girmektedir.

1. Fener Alayı

Üç ayların başlangıcı olan ve Konya halkı için önemli bir yer teşkil eden Recep (İlk Namaz) ayına çocuklar ve gençler Fener Alayı için günler önce

hazırlanmaya başlamaktadır. Geceleri rengârenk fenerlerle çalınan trampetler eşliğinde eğlenceler tertip edilmektedir. Daha önceleri mahallenin gençleri tarafından renkli boyalarla çeşitli şekiller ve resimlerle süslenerek yapılan fenerler günümüzde hazır olarak alınmaktadır. Fenerlerde kullanılmakta olan mumlar önceleri dipleri yeşile veya kırmızıya boyanmak suretiyle iç yağından yapılırken daha sonraları ispermeçet mumu kullanılmaya başlanmıştır (Çakır, 2005: 355-382).

Eskiden herkesin kendi imkânlarıyla kâğıttan fenerler yaptığı ve içine mum dikip bir uçtan bir uca fenerler astığı belirtilmektedir. Teneke yakılmakta, değneklerin ucuna bir şeyler sarılıp gaz dökülerek yakılmaktadır. Başka mahallelerden baskına gelinmektedir. Baskında çocukların fenerleri ya da değnekleri yakılmaya çalışılmakta ama çocuklar da yaktırmamak için uğraşmaktadırlar. Bu fener ışıklarının ahrette ışık olacağına inanılmaktadır (A-1). Bir başka anlatımda ise dar sokaklarda evlerden evlere iplerin gerildiği ve bu iplere gençlerin fenerlerini astığı ifade edilmektedir. Başka mahalleden gelen gençlerin de baskın yaparak o fenerleri kapmaya çalıştıkları, kendi fenerlerini kaptırmamak için gençlerin mahalleyi korudukları belirtilirken bu uygulamanın bugün yapılmadığı da ifade edilmektedir (KK-1)

Günümüzde Fener Alayı için akşam ezanından sonra çocuklar, gençler ve büyükler hep birlikte sokağa çıkmakta, çocuklar satın aldıkları ellerindeki çeşitli renk ve şekillerde fenerleri ile yürümektedirler (KK-3). Gençler ve büyükler Nevruz'da olduğu gibi mahallelerdeki, sokaklardaki boş ve geniş alanlarda araba lastiklerini kullanarak büyük bir ateş yakmaktadırlar. Ateşin üzerinden atlarlarken yapmış olduğumuz derleme çalışmalarında ve bizzat izlediğimiz Fener Alayı şenliklerinde tespit ettiğimiz üzere günümüzde pek söylenmemekle birlikte (KK-1):

Fener Alayı

Kızlar yaksın alayı

Oğlanlar çeksın halayı

Fener Alayı

Kızlar sarayı

Erkekleri sorarsan maymun suretli (Görgülü, 2018: 71-72)

gibi maniler söylemektedirler.

Bugün çocuklar ellerindeki fenerlerle mani söylemeden yürürler. Kimi zaman fenerlerini sokaklara veya evlerinin, oturdukları site bahçelerinin muhtelif yerlerine de asmaktadırlar (KK-3). Fener Alayı Konya halkı için tam bir şenlik, bir bayram havası içinde geçen ve beklenen günlerden biridir. Bazı gençler yanan lastiklerin üzerinden atlarlarken bazıları da oyunlar oynamakta, çalan müziklerin eşliğinde eğlenmektedirler.

2. Şivlilik

Şivlilik, Recep ayının müjdecisi olan ve ilk namaz olarak da adlandırılan Regaip Kandili'nin sabahında başlayan ve akşama kadar süren bir gelenektir. Şivlilik kelimesinin anlamıyla ilgili olarak kesin bilgi olmamakla birlikte Vedat Çakır "Konya'nın Geleneksel Eğlence Kültürü" adlı çalışmasında bu kelimeyi; "Konya'da çocuklar yırtıcı, göçmen bir kuş olan ve yerel ağızda cüllülük adıyla bilinen kuşa çıkardığı ses dolayısıyla şivlilik derlerdi." (2005: 375) şeklinde açıklamaktadır. Bununla ilgili olarak Peygamber Efendimiz "Hazreti Muhammed'in ana karnına düştüğü sayılan günde çocuklara dağıtılan çerez." (Derleme Sözlüğü, 1993: 3789) anlamına gelmekte olan Şivlilik günü için yapılan hazırlıkların önemli bir bölümünü de çocuklara dağıtılacak olan çerez, şeker, çikolata vb. ürünlerin büyükler tarafından alınması ve hazırlanması oluşturmaktadır. Dilan Görgülü, "Konya'da Aşure, Şivlilik ve Fener Alayı Geleneği" adlı çalışmasında Konyalı şair İsmail Detseli'nin "Şivlilik-Pişinin Tarihçesi" yazısında konu ile ilgili anlattıklarına yer vermektedir: 1070'li yıllarda bir bey, eşinden hamurlu bir yemek yapmasını istediğini, eşinin de yağda kızartılan bir hamur işini yani pişiyi yaptığını ifade etmektedir. Hamurların kızarıırken şiv şiv civir civir diye sesler çıkardığını, güzel kokusunun etrafa yayıldığını, fazlaca, bol bir yemek olduğunu belirtmektedir. Hamur kızartılırken çıkan sestten dolayı Şivlilik adının buradan geldiği ifade edilmektedir (2018: 73). Kadının pişiyi yaparken söylediği maniye de şu şekilde yer verilmektedir:

"Ufak tavada yapsam azalır

Diğan tavasında yaparsam çoğalır,

Gongşularım yedikçe bereket olur,

Buyurung buyurung çoluk çocuk herkesler

Bolca yeyin yağlı bişi bişii" (Görgülü, 2018: 73)

Ayrıca pişileri, güzel elbiseler giyip kapı kapı dolaşan çocuklara nazar değmemesi için nazardan koruduğuna inanılan iğde ağacının dalına taktıkları ve gezerken de şu maniye söyledikleri belirtilmektedir:

"Pişi pişi yağlı pişi

Bunun gezen iki kişi

Biri erkek biri dişi

Haydiii pişiii" (Görgülü, 2018: 73)

Bir başka mani ise şu şekildedir:

"Şivlili şivlili şişirmiş

Erkenden ablam şişirmiş

Kokuyu duyan çocuklar

Pişileri tavadan aşirmiş

Haydiii Şivlilikkkk

Şivli şivli şişirmiş

Erken kalkan pişirmiş

İki çörek bir börek

Bize namazlık gerek

Şivlilik..." (Görgülü, 2018: 73)

Eskiden daha çok erkek çocukların mani söylediğini, günümüzde ise paketli ürünlerin verilmeye başlandığından beri mani söylemenin de bittiğini ifade eden Fatma Yavuz, aşağıda tarifini vermiş olduğu pişinin artık dağıtılmadığını ama bazı komşuların helva, pide, hamur kızartması ve revani gibi yiyecekler dağıttığını söylemektedir.

"Daha önce hazırlanan ve sacda pişen şebit (kuru yufka) suyla ıslatılır ve yumuşatılır. Mayasız hamurdan hazırlanan ve yağda kızartılan hamurlar yumuşayan şebite sarılır. Üste konulan pişiler büyük kazanlara yerleştirilir, bir gece bekletilir. Şivlilik sabahı ya da bir gün önce ikindi vakti komşulara dağıtıldı. Şivlilik günü çocuklar erken saatlerde gelmeye başladılar. Daha çok erkek çocukları mani söylediler. Kapıya gelen çocuğa pişi de verilirdi. Dağıtılanlar üzüm, leblebi, şak leblebi (şekerli leblebi), içde ve meneviş (menengiç) olurdu." (KK-2)

Günümüzde kapı kapı dolaşıp komşulara ikram dağıtmak yerine apartman veya site sakinleri adına lokma döküldüğü veya pişi kızartıp ikram edildiği görülmektedir (KK-3).

Şivlilik'in leylek ve kartal gibi göçmen kuşların dönüşleriyle kutlandığını söyleyen bu yönüyle de Şivlilik'i bir anlamda Nevruz olarak yorumlayan Kafalı'nın aksine yapılan araştırmalar bu geleneksel eğlencenin sadece Konya'da yaşadığını, Nevruz'dan daha çok İslam inanç ve gelenekleriyle şekillendiğini göstermektedir. Kafalı, kuşların dönüşlerinin çocuklar için başlı başına bir sevinç kaynağı olduğunu ve o günlerde çocukların hep bir ağızdan, koro hâlinde;

"Şevkli şevkli deşirmiş

Erken alan pişirmiş

İki çörek bir börek

Bize namazlık gerek

Şivlilik Şivlilik" şeklinde mani tarzında tekerlemeler söyleyerek grup hâlinde ev ev dolaşarak kendilerine ikram edilen şeyleri aldıklarını belirtmektedir. İkrâm edilenlerin ise önceden hazırladıkları kuruyemişler, pestil, ceviz, leblebili şeker türünden olduğu ifade edilmektedir. O gün için pişi yapıldığı ve çocuklar aracılığıyla bütün tanıdıklara, fakirlere, hiç kimseyi unutmamaya özen göstererek sıcak sıcak ve bolca dağıtıldığı yine belirtilenler arasındadır. Küs olma durumu varsa bile atlanmamakta pişinin gönderilmesi barışma vesilesi olarak kabul edilmektedir (Karaman, 1999: 39-51). Şivlilik günü sabahtan hamur yoğurularak pişi yapılmaktadır. Pişiler komşulara, akrabalara, fakirlere, öksüz ve yetimlere dağıtılmaktadır (A-3). Pişi kızartılırken yaygın olmayan zeytinyağı yerine şırlan/şırılağan denilen

susam yağı kullanılmaktadır. Pişinin gecikmeden yapılmasına ve yine gecikmeden dağıtılmasına özen gösterilmektedir. Konya’da geç kalınmaması gerektiğinin önemini gösterircesine zamanında yapılmayıp geciktirilen işler için de “*Namaz geçtikten sonra şırlağan yağını başına dök.*” şeklinde atasözü kullanılmaktadır (Çakır, 2005: 355-382).

Kültürümüze has pek çok âdetin terk edilmeye yüz tuttuğu bu dönemde İlk Namaz veya Namaz olarak da anılan her yıl gerek Fener Alayı gerekse Regaip Kandili’nin kutlandığı gün için yapılan hazırlıklarına tanıklık ettiğimiz Şivlilik tüm canlılığıyla yaşamaktadır. Şivlilik günü Konya sokaklarında çocuklar kapı kapı dolaşmakta, Şivlilik diye bağırarak suretiyle hem kandili kutlamakta hem de Şivliliklerini toplamaktadırlar. Çocuklar kadar gençlerin ve yetişkinlerin de iştirak ettiği bu özel günde, Regaip Kandili’nde hayat bulan geleneği Mustafa Ataman şöyle anlatmaktadır:

“Şivlilik toplamaya çıkan ellerinde birer torba bulunan 3-5 çocuğu görünce 35-40 sene evvelini hatırladım. Çocukluk çağıımıza tesadüf eden o senelerde Regaip Kandilleri hiç de böyle sönük geçmezdi.

Kültürlü kimseler müstesna, Regaip Kandiline umumiyetle yaşlılar “Namaz” ve çocuklar “Şivlilik” derlerdi. Neden “Namaz” denirdi, bilmeyiz. Şimdiki attarlar sokağındaki bütün dükkânlar, rengârenk, irili ufaklı “karpuz, davul, sünme, kuyruklu” isimleri verilen kâğıt fenerlerle tepeden tırnağa kadar doldurulur ve harıl harıl satış yapardı. Mumlar şimdiki gibi uydurma soyundan olmayıp hâlis ispermeçet cinstendi. Babaların çocuklarına mutlaka birer fener ve kâfi miktar mum almaları âdetti.

Diğer taraftan baba veya annesinden birkaç kuruş koparan 12-18 yaş arasındaki erkek çocuklar da soluğu attarlarda alır ve beğendiği bir kavala sahip olurdu. Bir yandan kavalın iyi ses verip vermediği tecrübe edildiği, öte yanda satıcıların mallarını beğendirmek için çeşitli makamlarda çalınan kaval sesleriyle o civar cünbüş havasına bürünürdü.

Kandile bir hafta kala, akşam yemeğinden sonra fenerini alan çocuk sokağa çıkar, yol ortasına gerilen ipe, diğer çocuklar gibi o da asardı. Böylece sokağın ortası fenerle dolarken davul ve kavallar çalmağa başlardı.

Hiçbir şey düşünmeyen mes’ut çocuklar, gülüp oynarken, bazen yakınlarda uğultu ve nâra hâlinde bir ses, bazen de yalnız ayak sesleri onların derhal toparlanmasına sebep olur ve ortalığı bir sukûnet havası kaplardı. Anlaşıldı ki diğer mahallelerden baskın var. Gelenler ipi koparıp fenerlerin yanmalarına bakacak mümkün olursa bir davul veya kaval kapıp kaçacaklardır. Fakat bu öyle kolay olmazdı. Çünkü mahallenin delikanlıları çocukları beklemeyi ihmal etmezlerdi. Bu hal Regaip Gecesi’ne kadar böylece devam ederdi.

Regaip Gecesi’nin sabahı olan Perşembe günü, güneşle beraber, ellerine birer torba alan kafileler hâlindeki çocuklar kapıları çalmadan içeriye girer ve:

Şivli şivli şişirmiş

*Ergen oğlu pişirmiş
İki çörek bir börek
Bize namazlık gerek
Şivliiiiik!*

Diye bağırışirlardı. Evin hanımı veya genç kızı, evvelce hazırlanan cerezlerden çocuklara birer avuç dağıtırdı. Kafilenin birisi gitmeden diğeri gelir, bu hal öğleden sonralara kadar devam ederdi. Dağıtılanlar ekseriya kuru üzüm, leblebi, incir, iğde olup arada şeker verenler de bulunurdu.

Aynı gün hemen her evde yufkadan çok kalın, aşağı yukarı 15 cm. kutrunda ve "Bişi" denilen bir nevi börek yapılır, daha evvelden hazırlanmış olan yufkaların arasına konurdu. Pekmeze yapılmış un helvası ilave edildiği de vakidir. Bu "Bişi"ler komşulara, tercihan fakir olanlara dağıtılır, kapıya gelenler de boş çevrilmezdi. Halk zeytinyağına pek alışıık olmadığından, bu börekler daha ziyade susam yağı ile pişirilirdi.

Yine o gün bütün erkekler işlerini erken bırakır, bakkal uğrayarak, hâline göre bir miktar mum alır, mahallenin cami veya mescidine getirirdi. Çünkü o zamanlarda elektrik yoktu, camilerde mum yakılırdı." (1960: 2089).

Namaz gelmeden önce çocuklar gelip de boş dönmesin diye leblebi, şeker, üzüm, lokum alınmakta ve kapıya gelen çocuklara verilmektedir. Bununla Cenab-ı Allah'ın eve bereket yağdırdığına inanılmaktadır (A-1).

Günümüzde kapı kapı dolaşıp birbirinden farklı ve pek çok çeşide sahip Şivliliklerini toplayan çocuklar ellerindeki poşetleri doldurmanın hazzını yaşarken bir taraftan da sürekli kapılarının çalınmasından memnun olmayan kişilerin Şivlilikleri apartman veya site görevlilerince girişte dağıtmalarını istemeleri sebebiyle pek çok daireden oluşın apartman veya siteden tek bir şeker veya gofretle dönmenin hayal kırıklığını da yaşamaktadırlar (KK-3).

Yörede Kandilden önce oruç tutulmaktadır. Yakın akrabaların evleri ziyaret edilmekte, kandilden önce de evin büyüğü şeker, leblebi, üzüm, lokum ve fıstık alarak eve getirmektedir. Kandil günü sabah mahalledeki üç ile on beş yaşındaki çocuklar sokak başlarında toplanıp ilk evin kapısını çalmaktadırlar. Bu esnada ev sahibi kapıyı açmakta geç kalırsa hep birlikte tempo tutularak şu mani söylenmektedir:

*Şivli şivli şişirmiş
Erken kalkan pişirmiş
İki çörek, bir börek
Bize namazlık gerek*

Çocukların söylediği maniye duyan ev sahibi elinde tepsiyle kapıyı açmakta ve hazırladığı yemişlerden birer avuç çocukların ceplerine ya da ellerindeki poşetlere koymaktadır. Şivliliklerini alan çocuklar başka kapıya gitmekte, öğleye kadar tüm mahalleyi dolaşmaktadırlar. Ayrıca evlerde daha önce hazırlanan pişiler sinilerde ev ev dolaşılarak komşulara

dağıtılmaktadır (A-2). “Çok ilginç, çok zevkli bir hadise.” (A-2) olarak değerlendirilen Şivlilik toplamıyla ilgili özellikle çocukların sabahları kapı kapı dolaşmalarının, bu şekilde seslenmelerinin hayat kaynağı ve neşesi olduğu, kendilerinde yaşama sevinci uyandırdığı ifade edilmektedir.

Eskiden evlere gelen çocukların:

Şivlişivli şişirmiş

Ergen oğlan pişirmiş

İki çörek bir börek

Bana namazlık gerek

şeklinde mani söyledikleri (A-1) fakat günümüzde çocukların bu tarz manileri söylemeden evleri dolaştıkları görülmektedir (KK-2). Ayrıca Şivlilik günümüzde sadece evlerden değil hemen hemen her yerden esnaflardan, işyerlerinden, çeşitli kurum ve kuruluşlardan da toplanmaktadır. Bu günde herkes gördüğüne Şivlilik vermek için birkaç tane de olsa Şivliliğini yanında taşımaktadır (KK-3). Şivlilik günü hısım, akraba ziyaret edilmekte “*Namazın mübarek olsun.*” denilmektedir. Ziyaret edilenler de “*Allah bu hayırlı günlere, aylara yeniden kavuştursun.*” demektedirler (A-1). Şivlilik için çocuklara yeni elbiseler giydirilmekte, ellerine kına yakılmaktadır (A-3). Şivlilik günü oruç tutulmakta, Kur’an-ı Kerim okunmakta, ibadet edilmekte ve kabir ziyaretleri yapılmaktadır (KK-3).

Sonuç

Fener Alayı ve Şivlilik somut olmayan kültürel mirasın en önemli unsurlarındandır. İçine doğduğu ve geliştiği toplumun değerleriyle dini değerleri bir araya getiren, birlik ve beraberlik duygusunu artıran, halkın eğlence dünyasına farklı bir boyut kazandıran geleneklerdendir. Şivlilik ile birlikte çocuklar Türk kültürünü öğrenmekte, geleneğin bir parçası olması sebebiyle bu mirasa sahip çıkmakta ve bu mirası gelecek nesillere aktarmakta önemli bir görev üstlenmiş olmaktadırlar.

Dinî ve kültürel değerlerle şekillenmiş olan Şivlilik geleneği sayesinde sosyalleşmenin arttığı görülmektedir. Fener Alayı için hazırlanmak, çocuklara dağıtmak için Şivlilik almak, bayram havası içinde kapıyı açıp kandili kutlayan çocuklara Şivliliklerini vermek, pişi yapıp komşulara dağıtmak, ziyaretlerde bulunmak, küslerin barışması, ibadet etmek, kına yakmak bu geleneğin, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve dinî açıdan işlevlerini ortaya koymaktadır. Bayramlar, şenlikler, törenler yalnızca ülkeyi, belli bir bölgeyi, belli bir yöreyi değil tüm insanları birleştirici güce sahiptir. Özdemir, farklı amaçlarla kullanımının doğal olmadığını bununla birlikte yapı, anlam ve işlev bozulmasını da beraberinde getirdiğini ifade etmektedir (2006: 20).

Fener Alayı ve Şivlilik ile özellikle çocukların kültürlerini, toplumun değer yargılarını, geleneklerini, geleneksel ritüellerini yaşayarak öğrenmeleri sağlanırken aynı zamanda gelecek nesillere kültürel miras olarak korunup aktarılmasına olanak sağlamaktadır. İletişimin oldukça

zayıfladığı, kentsel yaşamın beraberinde getirdiği yalnızlık duygusunun hâkim olduğu günümüz dünyasında Şivlilik geçmişin canlı tutulmasını, herkesin birbirini hatırlamasını, yardımlaşmanın, saygı ve sevginin esas olduğunu göstermesi, sosyalleşmeyi artırması, dini değerlerin aktarılmasını sağlaması ve komşuluğu öğretmesi açısından önemlidir. Şivlilik, “Çok ilginç, çok zevkli bir hadise. Özellikle çocukların bu şekilde sabahları kapı kapı dolaşması, bu şekilde seslenmesi insanlarda hakikatten hayatın bir neşesi, kaynağı olarak bir yaşama sevinci uyandırıyor.” (A-2) şeklinde ifade edilmekte ve yenilenmenin kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Büyükler Kandil sebebiyle birbirlerini görmenin, seslerini duymanın, geçmiş yâd etmenin keyfini yaşarken; teknolojiye teslim olan ve bu sebepten evden çıkmayan çocukların sosyalleşmelerine olanak tanımaktadır. Çocuklar kendi yaşitlarıyla çok küçük olanlar da büyüklerinin eşliğinde Şivlilik toplarken dini bir değeri, özel bir günü kutlamayı, iletişim kurmayı, herhangi bir sebepten dolayı Şivlilik toplamaya çıkmayan kardeşi için Şivlilik istemeyi yani paylaşmayı ve cömertliği öğrenmektedirler.

Kent yaşamının getirdiği pek çok yeniliklerle beraber geleneklerde de doğal olarak göze çarpan değişimlere dikkat çeken Nesrin Arslan konuyla ilgili çalışmasında birçok değerlerin edinilmesinde önemli rolü olan bu geleneğin sağlıklı olmayan gıda tüketimi ve güvenliğin sağlanıp sağlanamaması gibi olumsuz yönlerine de dikkat çekmekte ve bunların üzerinde de ayrıca durulması gerektiğini belirtmektedir (2021: 86). Bu durum da bizi çocuklara ikram edilecek Şivliliklerin onların sağlığına katkıda bulunulacak tarzda, eskiden olduğu gibi evlerde el emeği ile hazırlanmış olanlara yönlendirmelidir. Çocukların Şivlilik topladıkları süre boyunca da güvenli alanların sağlanması, çocukların korunması konusunda da hep birlikte hassasiyetle üzerinde durmamız gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Aça, M. (2021). Toplumlaşma ve toplumsallaşma eşiğinde kültür. *Halk Bilimi El Kitabı*, (ed. Mustafa Aça), 2-9, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık,
- Arslan, N. (2021). *Konya’da sürdürülen şivlilik geleneğinin sosyal bilgiler dersi kültür aktarımı açısından değerlendirilmesi*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ataman, M. (1960). Şivlilik. *Türk Folklor Araştırmaları*, 6 (127), 2089.
- Çakır, V. (2005). Konya’nın geleneksel eğlence kültürü. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 17, 355-382.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). Yapısal ve işlevsel bakımdan geleneksel bayramlar bağlamında nevrüz ve hıdırellez. *Türkbilig: Türkoloji Araştırmaları*, 1, 51- 59.
- Derleme sözlüğü X* (1993). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Gönen, S. (2019). Dinî değerlerin kültürel sürekliliği ve medeniyet oluşumundaki rolü. *Toroslardan Tanrı Dağlarına Türk Halk Biliminin Ulu Çınarı Prof. Dr. Ali Berat Alptekin Armağanı*, 575-586, Konya: Kömen Yayınları.
- Görgülü, D. (2018). Konya'da aşure, şivlilik ve fener alayı geleneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5 (12), 66-82.
- Güvenç, B. (1999). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Karaman, R. (1999). Türkiye'de nevrüz kutlamaları. *Millî Folklor*, 11(42), 39-51.
- Özakupınar, Y. (1999). Turhan'da kültür ve medeniyet kavramı. *Kültür Değişimleri ve Batılılaşma Meselesi*, 181-202, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özdemir, N. (2006). Yeni/lenmek ve nevrüz. *Millî Folklor*, 18 (69), 15-27.
- Sweterlitsch, P. (2016). Gelenek. (çev.: Aslı Büyükokutan Töret), *Millî Folklor*, 28 (110), 121-124.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Kâmil Yavuz, 1957 Konya doğumlu. Lise mezunu, esnaf. Konya'da yaşamaktadır. 12.02.2024
- KK-2: Fatma Yavuz, 1963 Konya doğumlu. İlkokul mezunu, ev hanımı. Konya'da yaşamaktadır. 05.02.2024
- KK-3: Yasemin Dinç, 1985 Konya doğumlu. Üniversite mezunu, öğretim görevlisi. Konya'da yaşamaktadır. 10.02.2024.

Selçuk Üniversitesi Türk Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi Arşiv Kayıtları

- A-1: Derleyici: Feride Oğuz, SÜ, Fen-Edeb. Fak., TDEB, SÜ, Türk Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi Arşivi, Dosya Numarası: 126 / B Kaynak Kişi: Fatma Gederet.
- A-2: Derleyici: Mediha Sinop, SÜ, Fen-Edeb. Fak. TDEB, SÜ, Türk Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi Arşivi, Dosya Numarası: 2471 / A Kaynak Kişi: Yusuf Koç.
- A-3: Derleyici: Hülya Canbolat, Konya/Ereğli 1971, SÜ, Fen-Edeb. Fak. TDEB, SÜ, Türk Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi Arşivi, Dosya Numarası: 3591 / B Kaynak Kişi: Elif Boduk.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilimsel Etik Değerlendirme Kurulu'nun 14.03.2024 tarihli ve 2024/044 sayılı onayı./ *Approval of Selçuk University Faculty of Letters Scientific Ethics Evaluation Board dated 14.03.2024 and numbered 2024/044.*

Destek ve Teşekkür / Support and Acknowledgment: Bu çalışmada değerli zamanlarını ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Sinan GÖNEN'e teşekkürü bir borç bilirim./ *I would like to thank my advisor Prof. Dr. Sinan GÖNEN for his valuable time and help in this study.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.*

Yazarın Notu/Yazarın Notu: Bu çalışma "Geleneksel Türk Halk Bayramları Üzerine Bir Araştırma" aldı doktora tezinden üretilmiştir./ *This study was produced from the doctoral dissertation titled "A Research on Traditional Turkish Folk Festivals"*